

John Riddell: Enhetsfrontspolitikens ursprung

[Ur *International Socialism*, nr 130, april 2011. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Enhetsfrontspolitiken är ett av de effektivaste verktygen för arbetaraktioner som ärvts från V I Lenins och den ryska revolutionens tidevarv. Som den ursprungligen formulerades av Kommunistiska internationalens exekutivkommitté i december 1921 manade enhetsfrontspolitiken till ”största möjliga enhet av alla arbetarorganisationer i alla *praktiska aktioner mot den kapitalistiska fronten*”, samtidigt som den försäkrade revolutionära socialister och andra deltagande strömningar ”absolut självständighet” och ”total oavhängighet vid presentationen av de egna åsikterna”.¹

Initiativ för att bygga aktionsenhet mellan olika strömningar inom arbetarrörelsen går att spåra tillbaka till Första internationalen och dess försök att skapa band till brittiska fackföreningsmedlemmar och anhängare till August Blanqui och Pierre-Joseph Proudhon i Frankrike, liksom till bolsjevikpartiets initiativ i Ryssland före 1917. Kominterns uttalande från december 1921 pekade på bolsjevikernas exempel men var utformat för att svara på aktuella behov, i ett sammanhang där den revolutionära kampen höll på att avta. Under de följande årtiondena har revolutionära socialister använt enhetsfronttaktiken under väldigt varierande omständigheter, inklusive – på senare år – för att gå mot imperialistiska krig, stöda befrielsekamp och bemöta hot om våld från fascistiska grupper.

Utvecklingen av enhetsfrontspolitiken kännetecknades av tvetydigheter, felaktiga åtgärder och korrigeringar. Den viktigaste drivkraften när den formulerades var de tankar och initiativ som kom från arbetarklassens led och den brådskande karaktären på deras kamp för omedelbara behov och grundläggande mänskliga rättigheter.

Enad kamp är ett steg på vägen till revolutionen, men samtidigt ett effektivt verktyg för att erövra omedelbara reformer. Många av den revolutionära socialismens kritiker har utnyttjat detta faktum för att förklara att enhetsfrontspolitiken till sin natur är motsägelsefull eller till och med oärlig, och påstår att revolutionära socialister alltid offerar de intressen som deras allierade i enhetsfronten har för sina egna syften. Dessutom hånar vissa socialister enhetsfronter och vägrar att gå samman med prokapitalistiska arbetarfunktionärer eller -politiker. Andra vinklar enhetsfronten på ett antirevolutionärt sätt, och anser att den når sin höjdpunkt med allianser i parlamentet eller koalitionsregeringar med borgerliga krafter.

Alla dessa åsikter diskuterades när enhetsfrontspolitiken formulerades för första gången, och debatten har fortsatt under årtiondenas lopp. Men för att förstå hur de revolutionära socialisterna på Lenins tid agerade för att främja arbetarrörelsens enhet måste vi först gå igenom hur denna rörelse splittrades.

Världssocialismens splittring

Kominterns enhetsfrontspolitik försökte bemöta den djupgående, omedgörliga splittring som skett av världens socialistiska rörelse. När Första världskriget bröt ut i augusti 1914 stödde de största socialistpartiernas majoritetsledningar – i Storbritannien, Frankrike, Tyskland och Österrike-Ungern – sina respektive kapitalistiska härskande klassers krigsansträngningar, och orsakade på så sätt den socialistiska eller Andra internationalens sammanbrott. Inom kort uppstod en antikrigsströmning inom arbetarklassen, och dess inflytande återspeglades i massdemonstrationer, strejker, myterier och uppror.

De krigsvänliga ”socialisterna” gick med i eller stödde regeringar som förtryckte arbetarnas och

---

¹ *Den proletära enhetsfronten*, på marxistarkiv.se, s 10.

soldaternas protester. Huvuddelen av dessa ”socialpatrioter” gick också mot oktoberrevolutionen 1917 som upprättade den ryska sovjetregeringen, och under det ryska inbördeskriget stödde många av dem de kontrarevolutionära arméerna. De revolutionära socialisterna intog sin plats på andra sidan av stridslinjerna och stödde arbetarnas och soldaternas motstånd och antikrigsprotester och försvarade aktivt sovjetrepubliken.

I november 1918 störtade ett arbetar- och soldatuppror den tyska regeringen och fick tvärt slut på Första världskriget. Det tyska socialdemokratiska partiet (SPD) – som då var dominerande kraft i den tyska provisoriska regeringen – hjälpte till att organisera det brutala förtryck som återupprättade kapitalisternas makt. SPD-ledare var i januari 1919 delaktiga i mordet på de mest välkända revolutionära ledarna, Rosa Luxemburg och Karl Liebknecht. I de segerrika allierade länderna stödde ”högersocialisterna” – som nu i allmänhet kallades socialdemokrater – de drakoniska ”fredsvillkor” som deras regeringar drev igenom, medan de revolutionära socialisterna försökte upphäva dessa avtal. Högersocialdemokraterna stödde ett fortsatt kolonialt styre över de underlydande folken i Afrika, Asien och på andra ställen, medan de revolutionära krafterna aktivt stödde den koloniala revolutionen.

Vid krigets slut splittrades den socialistiska världsrörelsen, som bara ett halvt decennium tidigare stolt hade förenats, i två stridande läger: på ena sidan de misskrediterade krigsvänliga krafterna, i allmänhet kallade Andra internationalen, och på den andra en revolutionärt socialistisk minoritet, som i mars 1919 organiserade sig i den Kommunistiska eller Tredje internationalen. Fångade i mitten var krafter som var kritiska mot båda sidor, ofta kallade ”centrister”. De förenades lösligt i i Wienunionen, som kommunisterna hånfullt kallade ”Två-och-en-halv-internationalen”.

I slutet av 1918 och 1919 svepte en revolutionär tidvattenvåg fram över Europa och fyllde kommunisterna med förhoppningar att arbetarnas seger i Ryssland snabbt skulle sprida sig till större länder i Väst- och Centraleuropa. Kommunistpartierna i dessa länder växte och samlade tio- eller hundratusentals medlemmar. Men mot slutet av 1920 stod det klart att det kapitalistiska styret hade återupprättats, åtminstone för tillfället. De socialdemokratiska arbetarledare som var fast beslutna att försvara kapitalismen (”reformister” eller ”opportunisterna”) hade fortfarande stöd från en majoritet av arbetarna. Deras styrka var inte bara ett kolossalt hinder för den socialistiska revolutionen utan också ett hinder för att effektivt försvara löner och arbetsförhållanden mot arbetsgivarnas angrepp.

Enhetsfrontspolitiken hade som mål att övervinna detta hinder för enade arbetaraktioner.

Den ungerska sovjetrepubliken

Det första försöket att övervinna splittringen inom arbetarnas led ägde helt oväntat rum i Ungern, bara två veckor efter bildandet av Komintern. I det av krig, ekonomiskt sammanbrott och revolution skakade landet bad statschefen (en prokapitalistisk aristokrat) socialisterna, ett icke revolutionärt parti med band till Andra internationalen, att bilda regering. Socialisterna fruktade kommunisternas inflytande bland arbetarna i huvudstaden och bad det nybildade kommunistpartiet att gå med i en koalitionsregering – och dessutom bekräfta pakten med hjälp av en organisk sammanslagning av de två partierna.

De ungerska kommunisterna gick med på sammanslagningen. Under de följande fyra månaderna fick de en ledande roll i en regering som grundade sig på arbetarråd, innan den störtades med våld av de allierades eller ententens väpnade styrkor. Senare analyser av Komintern framhävde att sammanslagningen av de kommunistiska och socialistiska styrkorna från topp till botten var oförberedd och gjorde slut på kommunisterna som självständig kraft, på samma gång som den gjorde regimen känslig för socialisternas vacklan och förräderier.²

² Se Lenin, *Valda verk i 10 band*, Göteborg: Fram, 1980-1991, bd 9, s 303 (hädanefter VV10); Riddell, red, *Workers of the World and Oppressed Peoples, Unite! Proceedings and Documents of the Second Congress, 1920*, New York:

Men gjorde kommunisterna fel när de övervägde en regeringsallians med socialisterna? Senare diskussioner i Komintern berörde knappt denna punkt. Den mest uttryckliga kommentaren gjordes av Karl Radek, ledare både för Komintern och det ryska bolsjevikpartiet med långvariga erfarenheter inom den tyska arbetarrörelsen. Det ungerska exemplet, skrev han, visade att ”händelseutvecklingen kan placera kommunister i alla länder inför behovet att bilda en [regerings]koalition” av denna sort, men att de inte skulle ge upp sin egen organisation. I februari 1922 kallade den ungerska kommunisten Mátyás Rákosi – utan att utveckla det – alliansen 1919 för en ”enhetsfront”, men denna uppfattning analyserades aldrig under senare debatter i Komintern om enhetsfronten.³

Enhet mot en militärkupp

Under månaderna efter den ungerska sovjetregeringens fall koncentrerade Komintern sin uppmärksamhet på att samla de verkligt revolutionära krafterna i kommunistpartierna och frågan om allianser uppmärksammades knappast. Men i mars 1920 uppstod, som Radek hade förutspått, återigen möjligheten av en koalitionsregering mellan arbetarpartierna, och än en gång kom initiativet från socialdemokraternas sida. Det var denna händelse som inledde diskussionen i Komintern om enhetsfronten.

Under de första åren efter kriget skakades den tyska kapitalistiska republiken (”Weimar”) av svåra klasstrider i en ruinerad ekonomi vars återhämtning förhindrades av ententeländernas krav på krigsskadestånd. Trots nederlaget för de revolutionära arbetarna i början av 1919 var deras rörelse fortfarande stark, samtidigt som högerkrafter och föregångare till fascismen konspirerade för att knuffa den SPD-ledda regeringen åt sidan och ta den direkta kontrollen.

Den 13 mars 1920 ockuperade högerorienterade militärtrupper huvudstaden Berlin och drev regeringen på flykten. Kuppen, som leddes av Wolfgang Kapp och general Walther von Lüttwitz, besvarades samma kväll av en uppmaning från de SPD-ledda fackföreningarna (ADGB) till generalstrejk för att försvara republiken. 14 mars var strejken enhällig över hela landet. Arbetarna bildade lokala strejkkommittéer, demonstrerade och bildade miliser och väpnade avdelningar. I Berlin fanns två separata strejkkommittéer, den ena ledd av SPD, den andra av det centristiska Oberoende socialdemokratiska partiet (USPD) – den sistnämnda med deltagande av det tyska kommunistpartiet (KPD). I den viktiga industriregionen Chemnitz lyckades kommunisterna i motsats till detta förena alla arbetarorganisationer i en struktur av arbetarråd som ledde kampen där. Det väpnade motståndet spred sig över hela landet, och den 17 mars kapitulerade kuppmaakarna och flydde.⁴

Men generalstrejken fortsatte och arbetarna krävde en ny regering och beslutsamma aktioner mot hotet från högermilitärerna. Den fackliga federationens ordförande Carl Legien svarade med att föreslå att SPD:s koalition med borgerliga partier skulle ersättas av en arbetarregering med SPD, USPD och fackföreningarna. KPD:s ledning stödde förslaget, och förkunnade att ”bildandet av en socialistisk regering utan minsta borgerliga eller kapitalistiska element skulle skapa ytterst gynnsamma förhållanden för kraftfulla aktioner av de proletära massorna”, och lovade med vissa förbehåll att agera som en ”lojal opposition” gentemot en sådan regering.⁵ Men USPD vägrade att delta i regeringen och tog fullständigt död på förslaget. Legien fick då löften om reformer till

---

Pathfinder Press, 1991, bd 1, s 162 (Rákosi), s 296-297 (Zinovjev).

3 Radek, ”Die Kommunistische Partei Deutschlands während der Kapptage”, *Die Kommunistische Internationale*, nr 12, s 59. Rákosi, i *Die Taktik der Kommunistischen Internationale gegen die Offensive des Kapitals: Bericht über die Konferenz der erweiterten Executive der Kommunistischen Internationale, Moskau vom 24 Februar bis 4 März 1922*, Carl Hoym Nachf, s 94.

4 För en redogörelse över Kapp-Lüttwitz kupp och andra händelser under den tyska revolutionen 1918-1923 se Pierre Broué, *The German Revolution 1917-1923*, Brill, 2006, och Chris Harman, *The Lost Revolution: Germany 1918-1923*, Bookmarks, 1982.

5 Broué, *op cit*, s 369.

arbetarnas förmån från den existerande regeringen. Strejken dog gradvis ut och regeringen och armén återupprättade kontrollen.

KPD:s uttalande om "lojal opposition" kritiserades starkt av partiledare med varierande ståndpunkter. Många betraktade den rent socialistiska regeringen som man hade tänkt sig i detta uttalande som samma sak som den gemensamma SPD-USPD-regeringen omedelbart efter revolutionen i november 1918 som hade säkerställt återupprättandet av kapitalisternas makt, och som KPD hade gått mot. Med 12 röster mot åtta avvisade partiets centralkommitté att en sådan regim skulle kunna spela någon progressiv roll.

M J Braun, som stödde minoritetsuppfattningen, drog en parallell till bolsjevikernas uppmaning strax innan oktoberrevolutionen 1917 till mensjevikerna och socialistrevolutionärerna att bryta med borgarklassen och bilda en regering på grundval av sovjeterna. Radek, som var förbindelse mellan Kominterns exekutivkommitté och det tyska partiet, sa att det ryska exemplet inte var giltigt eftersom styrkeförhållandena i Tyskland var mer ogynnsamma. Enligt Radeks uppfattning visade ståndpunkten om "lojal opposition" att det hade uppstått en "possibilistisk" (med andra ord reformistisk) strömning i KPD. Men även om Lenin kritiserade KPD:s deklaration för att innehålla felaktiga formuleringar, så bedömde han att den var "alldeles riktig både ifråga om sin grundläggande premiss och sin praktiska slutsats", och påstod bestämt att bolsjevikernas sätt att närma sig frågan 1917 verkligen var relevant för diskussionen i Tyskland. Lenins kommentar hade tillräcklig auktoritet för att avsluta diskussionen, men meningsmotsättningarna förblev olösta.⁶

Tidiga initiativ till enhetsfronter

Den allmänna förekomsten av aktionskommittéer som förenade alla arbetarpartier under kampen mot Kapp gav inte upphov till så många kommentarer under den efterföljande debatten om KPD. Men den ungerska kommunisten Béla Kun, en ledande talesman för en ultravänsteristisk strömning i Komintern, brännmärkte de "enhetsideal" som uttryckts under Kapp-aktionerna som "kontrarevolutionära". Kommunisterna borde inte försöka övertyga centristiska partier att gå med i enade aktioner utan handla själva, sa Kun.⁷ Kuns ståndpunkt var långtifrån ensam i Internationales. Lenin skrev en hyllad broschyr som angrep "vänsterkommunismens" misstag.⁸ Lenin kommenterade inte enhetsfronter direkt, men hans broschyr rekommenderade de brittiska kommunisterna att stödja Labourpartiets kandidater i valen och ansöka om att få ansluta sig till partiet. Denna politik hade tidigare praktiserats av det brittiska socialistpartiet, som var anslutet till Komintern, och som såg till att den antogs av internationales andra kongress i juli 1920. Senare, i februari 1922, sa Kominterns ordförande Grigorij Zinovjev att i Lenins förslag "hittar vi redan enhetsfrontspolitiken anpassad till brittiska förhållanden".⁹

Den ännu så länge inte formulerade enhetsfronttaktiken prövades i en internationell kampanj mot den polska regeringens invasion av Sovjetryssland i april 1920. Med stöd av den franska och andra ententerregeringar erövrade polska arméer den 7 maj Sovjetukrainas huvudstad Kiev. Som ett svar började en våg av proletära solidaritetsaktioner i Storbritannien, Tyskland, Österrike, Tjeckoslovakien och Danzig att hindra vapenleveranser till Polen. När den brittiska regeringen i juli beslutade att skicka krigsmateriel till Polen hotade Labourpartiet och fackföreningarna med generalstrejk och tvingade fram ett stopp av leveranserna. Överallt blev blockaden av Polen framgångsrik tack vare enade arbetaraktioner. I Tyskland bildade de socialdemokratiska och fackliga ledningarna gemen-

6 M J Braun ("Spartakus"), "Der Kapp-Lüttwitz-Putsch", *Kommunistische Internationale*, nr 10. Radek, *op cit*, s 170-175. Båda författarna hade Lenins artikel "Om kompromisser" i åtanke (VV10, bd 7, s 150-156). För Lenins kommentar, se VV10, bd 9, s 464, och *Collected Works (CW)*, bd 31, s 166.

7 Béla Kun, "Die Ereignisse in Deutschland", *Kommunismus*, nr 11-15, mars-april 1920.

8 Se Lenin, "'Vänsterismen' - kommunismens barnsjukdom", VV10, bd 9, s 379-472.

9 Se *Die Taktik der Kommunistischen...* s 37; Riddell, *Workers of the World...*, s 36-37, 50-51, 156-157, 760-761.

samma kommittéer för att leda aktionerna, i vilka kommunisterna kunde delta på lokal nivå.¹⁰

Ytterligare ett område för enade aktioner öppnade sig efter 1917 i och med att befrielsekampen spred sig bland de förtryckta asiatiska folken inom det gamla tsaristiska kejsardömet. Vänstern i dessa rörelser betraktade sovjetregeringen som sina folks bästa försvar mot allt religiöst, nationellt och rasförtryck och bildade allianser med bolsjevikpartiet. Kominterns andra kongress, som hölls i juli-augusti 1920, slog fast behovet av sådana allianser över hela den koloniala världen, och lovade högtidligt att internationalen skulle stöda ”de revolutionära rörelserna bland osjälvständiga och icke likaberättigade nationer”. I september sammankallade Komintern den Första kongressen för österns folk – ett möte i Baku, Azerbajdzjan, med nästan 2.000 delegater från hela Asien. Kongressen hälsade med jubel parollen ”Arbetare i alla länder och förtryckta folk i hela världen, förena er!” – en utvidgad version av *Kommunistiska manifestets* historiska appell. Baku-kongressens manifest utropade ett ”heligt krig för befrielsen av österns folk”.¹¹

Arbetarna i Stuttgart tar tåten

När kapitalisterna på sommaren 1920 intensifierade sina angrepp påbörjades ansträngningar att på nytt skapa kampenheten från Kappdagarna. Två år senare påminde KPD-ledaren Edwin Hoernle om händelserna i Stuttgarts industriområden: ”Då hade vi inte någon teori om enhetsfronten, kamrater. Men vår partiorganisation, det gamla Spartakistförbundet, tillämpade instinktivt denna politik när det blev en demonstration mot inflationen och en strejk mot ett 10%-igt löneavdrag.”¹²

Det framgångsrika motståndet mot Kappkuppen ökade det arbetande folkets självförtroende i Tyskland och gav den revolutionära vänstern ny energi. I oktober röstade en majoritet av USPD för att ansluta sig till Komintern och gick i december samman med KPD och skapade ett enat parti med mer än 300.000 medlemmar. Högern bröt sig ut och behöll namnet USPD. De tyska kapitalisterna hade inte lyckats stabilisera ekonomin och det arbetande folket stod inför försämrad levnadsstandard och hopplös fattigdom. Men det förenade KPD hade stöd från mindre än en femtedel av de arbetare som röstade på socialistiska partier, och fiendskapen mellan de tre arbetarpartierna var fortfarande ett nästan oöverstigligt hinder mot effektiva aktioner.¹³

I november 1920 tog KPD:s medlemmar i Stuttgart ett lovande initiativ för att bryta detta dödläge. Stuttgartarbetarnas roll var inte ny. Socialistiska arbetare från denna stad hade tillhört förtruppen i vänstern inom SPD före 1914. Vid Karl Liebknechts besök i staden i september 1914 övertygade de honom att lägga sin historiska röst mot krigskrediterna för det imperialistiska kriget.¹⁴ Stuttgart var också hemmaplan för Clara Zetkin, en av KPD:s mest inflytelserika ledare.

I november beslutade sig KPD:s distriktskommitté i Stuttgart, efter konsultationer med partiledningen i Berlin, att inleda en kampanj för enade arbetaraktioner. Kommunisterna i Stuttgart lade fram ett förslag i den lokala metallarbetarfackföreningen, som leddes av KPD-medlemmen Erich

10 Se Milo Hájek och Hana Mejdrová, *Die Entstehung der III. Internationale*, Temmen, 1997, s 251; Thalheimer i *Die Taktik der Kommunistischen...* s 71.

11 *Kominterns andra kongress*, på marxistarkiv.se, s 69; Riddell (red), *To See the Dawn: Baku, 1920: First Congress of the Peoples of the East*, New York: Pathfinder, 1993, s 219, 231. Angående ursprunget till parollen ”arbetare och förtryckta folk”, se Lenin, *CW*, bd 31, s 453. Angående alliansen mellan bolsjevikerna och muslimska revolutionärer i Sovjetasien, se Dave Crouch, ”The Bolsheviks and Islam”, *International Socialism* nr 110, våren 2006; Terry Martin, *The Affirmative Action Empire*, Cornell University Press, 2001; Jeremy Smith, *The Bolsheviks and the National Question*, St Martin’s Press, 1999.

12 *Protokoll des Vierten Kongresses der Kommunistischen Internationale*, Verlag der Kommunistischen Internationale, 1923, s 384.

13 Bedömningen av stödet för KPD grundar sig på valen i Preussen i februari 1921, där majoriteten av Tysklands befolkning bodde. SPD fick 26,3% av rösterna, KPD 7,4% och den Kominternfientliga USPD-minoriteten (som behöll namnet) 6,6%.

14 Riddell, *Lenin’s Struggle for a Revolutionary International*, New York: Pathfinder, 1984, s 173.

Melcher, om att vädja till fackföreningens nationella ledning och ADGB:s fackföreningar om förenade aktioner. Utifrån detta initiativ antog ledningen för de 26.000 metallarbetarna i Stuttgart fem krav som återspeglade arbetarnas mest trängande behov, krav som ”omfattades gemensamt av alla arbetare”:

- Sänkta priser på livets nödtorft.
- Produktion på full kapacitet och höjd arbetslöshetsersättning.
- Minskade skatter för arbetare och höjda skatter på stora privata förmögenheter.
- Upprättande av arbetarkontroll över tillgång och distribution av råvaror och livsmedel.
- Avväpning av de reaktionära banden och beväpning av arbetarna.¹⁵

Kraven presenterades för ett allmänt möte med Stuttgarts metallarbetare med deltagande av Robert Dissmann, ledare för det som var kvar av USPD och metallfackföreningens nationella ordförande. Kraven antogs med överväldigande majoritet och skickades sedan ut till metallarbetarnas lokalavdelningar över hela landet. KPD:s nationella ledning uttalade den 2 december sitt stöd för initiativet. Radek stödde det, och anmärkte talande nog: ”Om jag hade varit i Moskva skulle tanken inte ens ha slagit mig.”¹⁶

ADGB:s, USPD:s och SPD:s ledande organ ignorerade först initiativet från Stuttgart. Men inom de lokala fackliga organen fick det ett varmt välkomnande, och enligt den fackliga redaktören i KPD:s *Rote Fahne* ”samlades [inom kort] hundratals resolutioner till stöd på vår expedition”.¹⁷ SPD och USPD tvingades uttala sig, och medan SPD förkunnade att kraven var orealistiska, beklagade USPD att de inte innehöll nationalisering av gruvorna och den tunga industrin.¹⁸ Under hårt tryck från fackföreningarnas gräsrotter försökte sig Dissmann på ett nytt knep, och bad lokalavdelningarna som antagit de fem punkterna att förklara hur de skulle genomföras. När de svarade att det inte var fackföreningarnas basorganisationers uppgift att formulera en plan för genomförandet utan den nationella ledningens, förkunnade Dissmann triumferande att eftersom ingen kunde föreslå hur de skulle genomföras så var kraven oacceptabla.¹⁹

Det ”öppna brevet”

Imponerade av det kraftfulla gensvaret på Stuttgarts initiativ beslutade KPD:s centrala ledning (Zentrale) den 29 december att inleda en allmän rörelse för enade arbetaraktioner. Trots att beslutet fick stöd från Radek var det många i Zentrale som gick emot det, i synnerhet de som kom från USPD:s tidigare vänster. Invändningarna påminde om Béla Kuns argument tidigare samma år och riktade in sig på att det nyligen förenade partiet behövde ta egna initiativ till aktioner utan att försöka dra in de socialdemokratiska ledarna. Men när förslaget om en kampanj för enade aktioner den 7 januari 1921 lades fram inför en konferens med distriktssekreterare antogs det nästan enhälligt. Delegater från Rhenlandet-Westphalen, som innefattade det centrala industriområdet i Ruhr, rapporterade att de redan själva hade tagit ett sådant initiativ.

Resultatet blev ett öppet brev från KPD till USPD, SPD, KAPD (Kommunistiska arbetarpartiet, en

15 Arnold Reisberg, *An den Quellen der Einheitsfrontspolitik*, Dietz Verlag, 1971, s 51.

16 Broué, *op cit*, s 469.

17 Reisberg, *op cit*, s 51.

18 USPD använde kraven på nationaliseringar som spjutspets för sina egna enhetsfrontsförsök 1921 och 1922. KPD stödde nationaliseringar men prioriterade inte dem i sitt handlingsprogram, som riktade in sig på omedelbara arbetarmobiliseringar och ”var hånfullt mot försöket att klämma fram socialism ur den existerande kapitalistiska samhällsordningen”. (David Morgan, *The Socialist Left and the German Revolution*, Cornwell University Press, 1975, s 392.)

19 Reisberg, *op cit*, s 52.

ultravänsteristisk utbrytning ur KPD) och fyra fackföreningsfederationer, där KPD uppmanade dem att förenas i aktioner för att avvärja arbetsköparnas offensiv mot arbetarna och kräva ”det minimum som proletariatet måste ha för att inte gå under”.

De krav som det öppna brevet föreslog publicerades den 8 januari i KPD:s *Rote Fahne* och var en vidareutvecklad version av Stuttgarts fem punkter:

1. Enad lönekamp för att försvara alla arbetare och anställda.
2. Högre pensioner.
3. Omorganiserad och ökad arbetslöshetsersättning.
4. Att regeringen skulle tillhandahålla ransoneringskuponger för livsmedel till reducerade priser.
5. Övertagande av bostäder till de hemlösa.
6. Åtgärder för att tillhandahålla mat och andra nödvändigheter under kontroll av fabriksråden.
7. Avväpning och upplösning av de väpnade borgerliga avdelningarna och bildande av arbetarnas självförsvarsorganisationer.
8. Amnesti för politiska fångar.
9. Omedelbart upprättande av handels- och diplomatiska förbindelser med Sovjetryssland.²⁰

Det öppna brevet påpekade att de uppräknade kraven inte skulle göra slut på arbetarnas fattigdom. Men ”utan att för ett ögonblick sluta med vår propaganda bland massorna för en kamp för diktaturen [det vill säga en arbetarstat likt sovjetrepubliken]... är [partiet] redo för gemensamma aktioner med arbetarpartierna för att erövra ovan nämnda krav”.²¹

Brevet hade utarbetats gemensamt av KPD:s centrala ledare Paul Levi och Radek, och var kommunisternas första försök att gå ut i strid tillsammans med inte bara de socialdemokratiska partierna på en lokal fabrik eller ort utan på nationell nivå. Men svaret från de nationella ledningarna blev negativt. Samma dag som det öppna brevet publicerades utfärdade SPD ett svar som försäkrade deras vilja att förhandla samtidigt som de fördömde brevet för dess ”absurda krav” och ”löjligen och skratretande tillvägagångssätt”. I ett förhastat svar påföljande dag tolkade KPD detta uttalande som ett avslag och vädjade till SPD:s medlemmar. Varefter SPD:s ledning den 10 januari 1921 förkunnade att KPD hade dragit tillbaka sitt erbjudande och att ärendet var avslutat.

USPD:s officiella avvisande följde den 13 januari, och hävdade att det öppna brevet bara utgjorde ett oseriöst försök av kommunisterna att bryta sin isolering. ADGB anklagade kommunisterna för att försöka ”krossa fackföreningarna” och hotade att utesluta de lokalorganisationer som stödde brevet. Till och med KAPD tillbakavisade brevet som ”opportunistiskt, demagogiskt och vilseledande”. Men dessa negativa svar lyckades inte hejda en våg av stöd från basmedlemmar i fackföreningarna och de socialdemokratiska organisationerna. *Rote Fahne* rapporterade dagligen om positiva resolutioner, och i början av mars bedömde KPD att mer än två miljoner arbetare öppet hade förklarat sig för det öppna brevets krav.²²

Inom kort visade sig tecken på rörelser i det socialdemokratiska lägret. SPD:s tidning *Vorwärts* tryckte vädjanden om kamp för att hjälpa utblottade arbetslösa arbetare. Dessa uppmaningar togs upp av en församling av representanter från fabriksråden i Berlin, som krävde enade aktioner. Emil Barth, rådets ordförande som var med i USPD, inledde förhandlingar med alla partier och fackföreningar. Han frågade om KPD kunde tänka sig att:

²⁰ *Ibid*, s 54.

²¹ Broué, *op cit*, s 470.

²² Reisberg, *op cit*, s 57-65.

1. Genomföra gemensam agitation och upphöra med provokationer mot vänskapliga organisationer.
2. Underordna sig den enade aktionsledningens strikta disciplin.
3. Sluta att uppmana fackföreningarna att ansluta sig till den Röda fackföreningsinternationalen, som var ansluten till Komintern.
4. Inte genomföra egna aktioner.
5. Inte kräva upptrappning av parollerna.

KPD svarade att det inte kunde gå med på punkt tre, och att svaret på punkt fem skulle bero på hur kraftfull aktionen blev. Men det gick med på punkterna ett, två och fyra – ett stort steg för att övervinna de socialdemokratiska arbetarnas fördomar. Denna speciella aktion blev aldrig av, men fabriksråden i Berlin siktade på ett större mål och inledde förhandlingar med ADGB:s ledning om nationella aktioner för att motverka arbetslösheten. Den 26 februari 1921 publicerade ADGB:s ledning tio krav ”för att bekämpa arbetslösheten”, inklusive nödarbeten, höjda ersättningar till arbetslösa och obligatorisk återanställning av arbetslösa på fabrikerna på arbetsgivarnas bekostnad. KPD kritiserade ADGB:s ”tio krav” som otillräckliga, men förkunnade att de skulle göra allt de kunde för att stöda dem och driva igenom dem. För tillfället ställde de alltså det öppna brevets program åt sidan.²³

Denna diskussion ledde till ett ökat stöd både för tanken om enade aktioner och för KPD själv. Men den resulterade inte i några större gemensamma aktioner.

För den socialdemokratiska byråkratin var enade initiativ något negativt och flyttade fokus till massaktioner där de snabbt kunde bli förbisprungna. KPD:s enhetsfrontsinitiativ ledde till att det sippade stöd från SPD till kommunisterna, oavsett om SPD gick med i de enade aktionerna eller ej. Det gällde särskilt i fackföreningarna där kommunisternas inflytande nu ökade snabbt.²⁴ SPD:s ledning såg kampanjen för en enhetsfront som partisk, som ett försök att förändra styrkeförhållandena till KPD:s förmån. Det fanns ett korn av sanning i det: bara genom att radikalt öka sitt inflytande i fackföreningarna och arbetarklassen kunde KPD utöva ett tillräckligt starkt tryck för att tvinga de socialdemokratiska partierna och ADGB till enade aktioner och slutligen för att skapa nödvändiga förutsättningar för en revolutionär seger.

För att lösa dessa motsättningar krävdes det tid, och i mars 1921 tog tiden plötsligt slut.

Mars 1921: ett bakslag för enheten

Även när de tyska kommunisternas kampanj för arbetarnas enhet gjorde framsteg fanns det allt fler krav i KPD på att partiet skulle ta djärvare initiativ under kampen – om nödvändigt egna. Spänningen mellan dessa två taktiker återspeglade splittringar inom den tyska arbetarklassen i sin helhet. Efter nederlaget för de revolutionära arbetarna i början av 1919 körde klasskampen fast under fyra år: de objektiva förhållandena skrek efter en revolution men arbetarklassen lyckades inte bryta sig fram.

Bland de tyska arbetarna fanns en frustrerad förtrupp som var otålig att agera, men majoriteten var pessimistisk och relativt passiv. Med Clara Zetkins ord var arbetarna ”nästan desperata” men ändå ”ovilliga att kämpa”. En medlem ur vänsteroppositionen i hennes parti kommenterade senare: ”Allting hade kört fast. Vi stod inför en vägg av passivitet. Vi måste bryta igenom den till varje pris.” I en diskussion med Zetkin hänvisade Lenin till ”missnöjda, lidande arbetare som känner sig revolutionära men är politiskt outvecklade och förvirrade... Världshistorien verkar inte ha bråttom,

²³ *Ibid*, s 66.

²⁴ Larry Peterson, *German Communism, Workers' Protest and Labor Unions*, Kluwer 1993, s 405.

men de missnöjda arbetarna tror att era partiledare inte vill att den ska skynda sig.”²⁵

Kraven på en djärvare inriktning fick också näring av den kommunistiska rörelsens påtagliga framsteg. Efter sammanslagningen med USPD:s vänster i december 1920 räknades dess medlemmar i hundratusentals. Föreningskongressen antog ett manifest som hade skrivits av Radek, och som slog fast att ett parti som ”har en miljonpublik till största delen måste rekrytera med hjälp av vad det gör. VKPD [det enade partiet] är starkt nog att ensamt gå till handling när händelserna tillåter och kräver det.”²⁶ Vid KPD:s sista kongress innan sammanslagningen hade Radek uttryckt denna uppfattning som en hård kritik av Levi, och anklagat honom för att ”inte vilja göra annat än att skola kommunister tills partiet har ett vithårigt superintelligent huvud”. Det finns mycket som tyder på att Radek under denna period uppmuntrade vänsterns kritik av partiledningen.²⁷

I slutet av 1920 var nedgången för det revolutionära uppsvinget efter kriget ännu inte uppenbar, och i internationalen var otåligheten att handla utbredd. Inom ledningen i Moskva var Zinovjev och Bucharin positivt inställda till denna uppfattning, som nu aktivt stöddes av Kun och andra vänsterinriktade ungerska ledare som hade tagits med i Kominterns generalstab. Radeks roll var tvetydig, och han försvarade initiativen till enhetsfront i Tyskland alltmedan han undergrävde auktoriteten hos dess främsta försvarare. Det visade sig snart omöjligt att driva dessa två linjer samtidigt.

I november röstade EKKI för att erkänna KAPD som sympatiserande parti. De hade delvis brutit med KPD på grund av invändningar mot deras linje under Kapp-händelserna. KPD Zentrale protesterade kraftigt och enhälligt mot denna åtgärd, som EKKI hoppades skulle leda till att KAPD åter införlivades i den officiella sektionen.

KAPD:s opposition mot det öppna brevet upprepades i KPD av en ny ”vänsteropposition” under ledning av Ruth Fischer, Arkadi Maslow och Ernst Reuter Friesland, som ledde den regionala organisationen i Berlinområdet. De anklagade Zentrale för ”överdriven centralism” eftersom de hade lagt fram det öppna brevet för godkännande av partiets regionala sekreterare utan att först ha presenterat det för centralkommittén.²⁸

Deras uppfattningar fick ett starkt stöd i Kominterns exekutiv. Vid ett möte med dess lilla byrå i februari hördes påståenden att det öppna brevet visade en ”oroande vacklan gentemot opportunistiska tendenser och ett element av passivitet”. En majoritet verkade vara beredda att fördöma det. Denna åsikt upprepades av Bucharin och Zinovjev vid EKKI:s fullständiga möte, medan Radek försvarade det öppna brevet. Lenin skickade ett meddelande som kallade KPD:s taktik ”helt riktig”, vilket förhindrade att den fördömdes. EKKI hänvisade frågan till Kominterns kommande tredje kongress, samtidigt som den enhälligt kritiserade det tyska partiet för ”otillräcklig aktivitet i många frågor”.²⁹

En fråga som till synes inte hade något samband med detta ställde spänningarna i det tyska partiet på sin spets. Den 21 januari 1921 bröt sig vänstern i det italienska socialistpartiet, som var anslutet till Komintern, ut och bildade ett kommunistiskt parti, starkt uppmuntrade av EKKI:s representant. Majoriteten i den tyska partiledningen menade att splittringen hade skötts illa och i onödan lämnat många av Kominterns anhängare utanför det nybildade partiet. Minoriteten höll inte med om detta och ställde frågan som en förtroendefråga i Kominterns ledning. Vid ett möte med det tyska partiets

25 Clara Zetkin, ”Die Lehren des deutschen Eisenbahnerstreiks”, i *Kommunistische Internationale*, nr 20 1922, s 1; en inte namngiven KPD-medlem som citeras av Trotskij vid den tredje världskongressen, *Protokoll des III Kongresses...*, s 642-643; Zetkin, *Reminiscences of Lenin*, International Publishers, 1934, s 38.

26 Broué, *op cit*, s 465. Mellan sammanslagningen i december 1920 och fram till augusti 1921 tog sig de tyska kommunisterna namnet VKPD – Förenade tyska kommunistpartiet.

27 *Ibid*, s 464. Angående Radeks oklara roll för KPD:s politik se Jean-Francois Fayet, *Karl Radek, 1885-1939*, Peter Lang, 2004, s 352-353, 369-370, 389-393.

28 Reisberg, *op cit*, s 69-70.

29 *Ibid*, s 82, 84. Lenin uttryckte sin uppfattning två månader senare i ett brev till Levi och Zetkin, se ”*Brev till Clara Zetkin och Paul Levi*”, på marxistarkiv.se.

centralkommitté den 22 februari drev EKKI:s sändebud, Mátyás Rákosi, på frågan. Rákosi var en av Béla Kuns ungerska kollegor som under den föregående månaden hade representerat EKKI i Italien. Han angrep den tyska ledningens majoritet hårt och antydde att KPD lika väl skulle kunna må bra av en splittring. En motion som stödde splittringen i Italien antogs med snäv marginal, och fick till resultat att förtroendet för Levis ledning upphävdes. Levi, Zetkin och tre anhängare avgick ur Zentrale.

Den nya ledning som tog över rodret utgjordes av de som var för något som nu blivit känt som ”offensivteorin” – det vill säga åsikten att kommunisterna, även om de bara har ett minoritetsstöd bland arbetarna, ska inleda ett angrepp på bred front mot den kapitalistiska makten. I Moskva reagerade både Zinovjev och Radek positivt på förändringarna. Det öppna brevet vältes fullständigt över ända.

I mars sattes politiken med offensiva aktioner på prov i Tyskland. Under förhållanden med hårda sociala motsättningar satte partiet fart mot en kraftmätning. Tre sändebud från EKKI anlände från Moskva – Béla Kun och två andra som stödde hans ultravänsteristiska uppfattningar. Det finns inget som tyder på att Kun hade specifika instruktioner från EKKI, men med tanke på hans välkända åsikter var det ingen överraskning att han lade hela sin auktoritet bakom satsningen på en revolutionär offensiv. Regeringen gjorde en provokation: en order till polisen i delstaten Sachsen att ockupera arbetarnas fästen och avvärja arbetaravdelningarna. KPD svarade med något som i själva verket var en uppmaning till en upprorisk generalstrejk. Arbetarnas led var djupt splittrade över hela Tyskland och bara en minoritet lydde KPD:s uppmaning. I många fall drabbade kommunistiska aktivister som försökte driva igenom en strejk samman med arbetare som försökte ta sig in i sina fabriker. I Berlin, där kommunisterna bara några få veckor tidigare hade fått ihop 200.000 röster, samlade en demonstration med KPD-KAPD bara 4.000 deltagare. Regeringen krossade snabbt arbetarnas motstånd. Tusentals arbetare arresterades, tiotusentals avskedades och svartlistades. På några veckor förlorade KPD mer än hälften av sina medlemmar, och dess band till arbetarnas djupa led försvagades kraftigt.

Levi angrep skarpt partiets agerande under ”marsaktionen” som ”historiens värsta bakunistiska kupp”.³⁰ Han publicerade sina uppfattningar i en broschyr, en handling som ledde till att han uteslöts på grund av bristande disciplin. När Kominterns tredje kongress samlades i juni ledde Clara Zetkin en minoritet av KPD-delegater som försvarade Levis ståndpunkter. KPD:s majoritet stod fast vid sitt agerande under marsaktionen, och åtminstone till en början verkade det troligt att de hade stöd från majoriteten vid Kominterns kongress.³¹

De första stegen mot återhämtning

Den 30 mars 1921 beskyllde KPD:s *Rote Fahne* de socialdemokratiska partiernas enskilda medlemmar för blodsutgjutelsen under marsaktionen: ”Skam och vanära över dessa arbetare”.³² Det öppna brevet föreföll verkligen dött och begravet. Men bara två veckor senare, 15 april 1921, slog ett cirkulärbrev från KPD Zentrale, på samma gång som det förkunnade behovet att fortsätta samma politik som under marsaktionen, också fast att kraven i det öppna brevet – det vill säga omedelbara krav – utgjorde en plattform för gemensam kamp mot den kapitalistiska offensiven. KPD:s Första maj-upprop gick ännu längre och uppmanade till stöd för ADGB:s tio krav. Uppropet hade skrivits av partiets fackliga kommission, som till största delen hade varit mot marsaktionen. ADGB:s ledare avvisade inbjudan men kommunisterna kastade sig ut i handling på lokal nivå och fick till stånd

30 Paul Levi, ”Our Path: Against Putschism”, *Historical Materialism*, vol 17, nr 3, 2009, s 132. M A Bakunin var en anarkistisk teoretiker och motståndare mot marxismen på 1800-talet.

31 För en mer fullständig redogörelse för omvälvningarna inom KPD:s ledning och marsaktionen, se Broué, *op cit*, s 475-525, Duncan Hallas, *The Comintern*, Bookmarks, 1985, s 61-64, och Harman, *op cit*, s 191-220.

32 Levi, *op cit*, s 133.

många enade aktioner. I Rhenlandet-Westphalen fortsatte partiledarna formellt att stöda offensiv-teorin samtidigt som de tillämpade en diametralt motsatt politik. När den tredje kongressen samlades i mitten av juni hade KPD åter byggt upp en del av sitt massinflytande och kunde återigen ta initiativ till massdemonstrationer. Medan världskongressen diskuterade marsaktionen hade partiets gräsrotter börjat genomföra en motsatt inriktning – den politik som Levis ledning hade dragit upp linjerna för innan den kastades ut.³³

I början av 1921 tog KPD också initiativ till en brett grundad kommitté för att försvara politiska fångar från arbetarklassen, som i juni bildade tyska Röda hjälpen under ledning av Zetkin.³⁴ Den var föregångare till Internationella Röda hjälpen (ryska förkortning MOPR) som grundades vid Kominterns fjärde kongress i november 1922, och fick en imponerande omfattning och gott rykte, i synnerhet under dess försvar av de falskt anklagade amerikanska anarkisterna Nicola Sacco och Bartolomeo Vanzetti.

”Till massorna”

Kominterns tredje världskongress (23 juni-12 juli 1921) dominerades av diskussionen om de frågor som uppstått efter marsaktionen. Den bolsjevikiska ledaren Leo Trotskij skrev senare att de förhärskande stämningarna i början av kongressen var att ge allmän giltighet åt KPD:s politik i mars, att ”på konstlad väg... försöka skapa en revolutionär situation – åstadkomma en ’elektrifiering’ av proletariatet som en tysk kamrat uttryckte det.”³⁵ Den tyska ledningens majoritet argumenterade för denna uppfattning, till en början med stöd från Zinovjev, Bucharin och Radek. Oppositionen mot denna linje leddes av Lenin och Trotskij från den ryska delegationen och Zetkin från KPD:s delegation. Kongressens beslut försökte dämpa de ultravänsteristiska impulserna och sammanfattades i en mening i *Teser över taktiken*: ”Erövrandet av ett avgörande inflytande på arbetarklassens stora massa, förändring av dess bestämmande delar in i kamp, är Kommunistiska Internationals viktigaste uppgift” – en strategi som sammanfattades i parollen ”Till massorna”.³⁶

Vad gäller debatten om marsaktionen antog kongressen ett kompromissbeslut som påpekade KPD-ledningens misstag men betecknade erfarenheterna som ”ett steg framåt” och förbigick EKKI:s roll med tystnad. Levis utslutning godkändes. Majoriteten av Levis anhängare i KPD:s ledning följde honom senare ut ur partiet medan huvuddelen av marsaktionens ledare fortsatte politiken från det öppna brevet som Levi hade hjälpt till att ta initiativ till. Fischer och Maslow blev kvar i opposition, i ledningen för en ultravänsteristisk fraktion med sin bas i Berlinområdet.³⁷

Två aspekter av den tredje kongressens beslut förebådade den enhetsfrontspolitik som antogs av internationalen 6 månader senare. För det första stödde ett stycke i *Teser över taktiken* (angående att kommunisterna behövde leda massorna i kamp) KPD:s öppna brev som en ”förebild” för denna politik.³⁸

För det andra uttryckte teserna en ny uppfattning om det sorts program som kommunisterna skulle föra fram under förberedelseperioden inför kampen om makten. Kärnpunkten i detta sätt att närma sig frågan sammanfattades i en enda mening:

33 Reisberg, *op cit*, s 138-140. Peterson, *op cit*, s 82-84.

34 Heinz Sommer, ”Clara Zetkin und die Rote Hilfe”, i *Clara Zetkin in ihrer Zeit: Neue Fakten, Erkenntnisse, Wertungen*, redigerad av Ulla Plener, Dietz Verlag, 2008, s 107.

35 Leo Trotskij, *Stalins förfalskarskola*, på marxistarkiv.se, s 38-39. Se även Trotskij, *Tredje internationalen efter Lenin*, på marxistarkiv.se, s 54-57.

36 *Kominterns tredje kongress*, på marxistarkiv.se, s 19 och 96.

37 För mer om tredje kongressen, se Broué, *op cit*, s 527-552, Harman, *op cit*, s 210-216 och E H Carr, *Kommunistiska internationalen 1920-22*, på marxistarkiv.se, s 38-45. För kongressens dom över marsaktionen, se *Kominterns tredje kongress*, s 29-30.

38 *Ibid*, s 28. I februari 1922 hävdade Radek, något överdrivet, att hela enhetsfrontspolitiken innefattades i detta stycke (*Die Taktik der Kommunistischen...*, s 66-67.)

I stället för reformisternas och centristernas minimiprogram uppsätter den Kommunistiska Internationals kampen om proletariatets konkreta behov, om ett system av fordringar, som i sin helhet söndermala bourgeoisins makt, organisera proletariatet, bilda etapper i kampen för den proletära diktaturen, ett system där varje krav ger uttryck för massornas djupaste behov, även om dessa massor ännu icke medvetet står på den proletära diktaturens grund.³⁹

Även om denna strategiska syn hade förebådats av bolsjevikernas erfarenheter, så formulerades den högst troligt på grundval av erfarenheterna från Tyskland. Pierre Broué berättar för oss att tanken på övergångsparoller var ”en av [KPD-ledaren] Brandlers favoritidéer”.⁴⁰

I en sammanfattning av kongressens resultat skrev Zinovjev att Komintern hade ”anpassat sin politik till de nya förhållandena”. De kommunistiska partierna var mycket starkare än 1919, skrev han, men ”masskampens spontana faktor... har försvagats, fienden har blivit starkare”. Komintern gick igenom en ”förberedelseperiod” på väg mot de avgörande striderna, en förberedelseperiod där kommunisterna måste ”delta i proletariatets alla små dagliga strider”. Världens arbetarklass färdades genom en tidsperiod mellan två revolutionära vågor. ”Revolutionen är inte över, inledningen av nya strider är inte avlägsen.”⁴¹

KPD anammar enhetsfronten

Den tredje kongressens kompromissbeslut gjorde inte slut på konflikten inom det tyska partiet. En allt starkare ultravänsteristisk opposition inledde en kampanj mot de som hade delat Levis kritik av partiets agerande, och de såg till att Zetkin uteslöts ur Zentrale. Även EKKI var fortfarande splittrad: en artikel av Radek som återgav en del av de tyska ultravänsteristernas anklagelser tillrättavisades offentligt av Lenin.⁴²

KPD:s kongress i Jena den 22-26 augusti antog den tredje kongressens *Teser över taktiken* och dess kritik av marsaktionen, men röstade för att kritisera Trotskij's rapport till tredje kongressen om världssituationen, där han tänkte sig möjligheten av tillfälliga perioder av kapitalistisk expansion. Det hördes ekon av ”offensivteorin” i ultravänsteristernas uppfattning om en absolut gräns för den kapitalistiska ackumulationen. Ändå antog kongressen också ett program i 12 punkter för ”kamp mot hunger och fattigdom” som grundval för att försöka få till stånd enade aktioner både nationellt och lokalt. Den återinsatte Zetkin i Zentrale, som nu helt och hållet bestod av anhängare till tredje kongressens beslut.⁴³

Några timmar efter Jena-kongressens avslutning mördade en högerextremistisk organisation en ledande borgerlig politiker, Matthias Erzberger, som högern smädade för att skrivit under vapenstilleståndet som gjorde slut på Första världskriget. KPD:s *Rote Fahne* manade omedelbart till enade aktioner, inklusive med de kristna fackföreningar som var knutna till Erzbergers prokatolska Centerparti. I Berlin manade samtliga tre arbetarpartier till en enad demonstration, även om SPD senare drog sig tillbaka från den gemensamma kommittén. Mordet, det första i en rad mord från högerextremisternas sida, betraktades allmänt som en del av ett samlat försök att rasera framstegen från revolutionen i november 1918 och införa en reaktionär diktatur.

Den 31 augusti marscherade en halv miljon i demonstrationen i Berlin. Demonstrationer och strejker över hela Tyskland omfattade omkring fem miljoner demonstranter och många arbetare tog

39 *Kominterns tredje kongress*, s 26.

40 Broué, *op cit*, s 649.

41 Zinovjev, ”Die Taktik der Kommunistische Internationale”, i *Die Kommunistische Internationale*, nr 18 1921, s 3-4, 7-8, 16-17.

42 Reisberg, *op cit*, s 210; Lenin, ”Brev till de tyska kommunisterna”, på marxistarkiv.se, s 2-3.

43 Trotskij, *Teser till världsläget och Kommunistiska Internationals uppgifter*, på marxistarkiv.se; Reisberg, *op cit*, s 220, 225, 227; Milo Hájek, *Storia dell'Internazionale Comunista (1921-1935): La Politica del Fronte Unico*, Riuniti, 1969, s 26-28.

tillfället i akt för att understryka sina lönekrav. KPD lyckades inte få till stånd en enad nationell kommitté för att leda rörelsen, men nästan överallt lyckades det skaffa sig en plats i de enade protestaktionerna.

Under Erzbergerprotesterna förkunnade *Rote Fahne* att ”endast arbetarklassen kan försvara republiken mot reaktionen... Arbetarklassen har rätten och plikten att genomföra [denna uppgift].” Det höjdes invändningar mot detta uttalande i KPD och även i EKKI. Kritikerna argumenterade att partiets uppgift inte var att försvara den borgerliga republiken utan att störta den. Frågan hade konsekvenser för kampen mot fascismen men lämnades olöst.⁴⁴

Under de efterföljande månaderna återupptog KPD till fullo linjen från det öppna brevet, och dess initiativ till enade aktioner gjorde uppmuntrande framsteg. Bland de mest framgångsrika initiativen var inledningen av en internationell kampanj för hjälp till Sovjetryssland, som startades av EKKI den 27 juli 1921 som svar på en utbredd och svår hungersnöd i det krigsdrabbade Sovjetryssland. När det visade sig omöjligt med en enad kampanj med de socialdemokratiska partierna grundade Komintern Internationella arbetarnas hjälpförbund, som fick stöd från många icke kommunistiska intellektuella och arbetare. Inom kort stödde hjälpförbundet 200.000 sovjetmedborgare.

Arbetarregeringen: tre varianter*

Vilken sorts regering skulle kommunisterna förespråka för att uppnå kraven i sitt program för enade aktioner? Diskussionen i denna fråga rasade i KPD under de sista månaderna 1921. Partiet var förpliktigt att upprätta en proletär republik på basis av arbetarråd som liknade de ryska sovjeterna. Men 1921 existerade inga sådana råd varken i Tyskland eller någon annanstans i Europa väster om Sovjetunionens gräns. I samarbete med Radek och EKKI försökte majoriteten i KPD:s ledning formulera ett regeringskrav som stod i samband med Tysklands befintliga politiska institutioner samtidigt som det pekade framåt mot arbetarnas makt. De letade sig bakåt till det begrepp som hade uppstått under kampen mot Kapp och krävde en ”arbetarregering”. Enligt Radek var kravet på en arbetarregering ”det enda praktiska och verkliga sättet att erövra arbetarklassens majoritet till tanken på proletariats diktatur”.⁴⁵

Men vad var en arbetarregering? Tre olika begrepp uppstod under diskussionerna i Komintern:

1. *En prokapitalistisk ”arbetarregering”*. Trots att Labourregeringarna i Australien hade genomfört en del reformer, så hade de fungerat som fogliga verktyg för kapitalisternas makt. Komintern förutspådde att en framtida Labourregering i Storbritannien skulle få samma karaktär, åtminstone till en början. Zinovjev använde beteckningen ”liberal” för att beskriva sådana prokapitalistiska regeringar med arbetarpartier. Kominterns fjärde kongress 1922 kallade det en ”falsk arbetarregering”. I sin pamflett från 1920, *”Vänsterismen” - kommunismens barnsjukdom* hade Lenin talat för att kommunisterna skulle ge kritiskt stöd till de brittiska arbetarnas ansträngningar att placera Labour vid makten, så att arbetarna utifrån egna erfarenheter skulle kunna lära sig att det krävdes en revolutionär inriktning. I Tyskland innebar denna taktik att man skulle uppmana SPD att avbryta sin allians med de borgerliga partierna och försöka bilda en regering med arbetarpartierna.⁴⁶
2. *”Arbetarregering” som en synonym för proletariats diktatur*. Minoriteten i KPD under ledning av Fischer och Maslow menade att ordet ”arbetarregering” bara kunde användas

44 Se Reisberg, *op cit*, s 234, och Radeks anmärkning vid den fjärde kongressen, *Protokoll des Vierten Kongresses der Kommunistischen Internationale*, Verlag der Kommunistischen Internationale, 1923, s 99.

* Se även John Riddell, *En ”arbetarregering” som ett steg mot socialismen*, på marxistarkiv.se.

45 Brev från Radek 7 november 1921, citerat i Broué, *Histoire de l'Internationale Communiste 1919-1943*, Fayard, 1997, s 262.

46 *Kominterns fjärde kongress*, på marxistarkiv.se, s 19. Lenin, *”Vänsterismen” – kommunismens barnsjukdom*, på marxistarkiv.se, s 35-36.

som ett populärt sätt att föra fram uppfattningen om arbetarnas makt – det vill säga en synonym för proletariats diktatur. Zinovjev förde fram denna åsikt 1922 och återigen 1924, och sa att ”arbetarregeringen är en pseudonym för proletariats diktatur”. Anhängare till denna uppfattning hävdade att det inte kunde finnas något övergångsstadium mellan borgarklassens och arbetarnas styre.

3. ”Arbetarregering” som en del av ett övergångsprogram. Denna tolkning, som förespråkades av KPD:s majoritetsledning och Radek, satte arbetarregeringen inom ramen för tredje kongressens redan diskuterade paroll om ett antal krav som ”i sin helhet söndermala bourgeoisiens makt, organisera proletariatet, bilda etapper i kampen för den proletära diktaturen”. Även om en sådan regering skulle kunna upprättas med parlamentariska medel skulle den grunda sig på arbetarnas massrörelse och vidta åtgärder för att rasera den borgerliga staten. I Tyskland var detta knutet till krav som innefattade arbetarkontroll över produktionen, konfiskatorisk beskattning av de kapitalistiska egendomarna, avvärjning av högermilisen och beväpning av proletariatet.

Kominterns ståndpunkt om arbetarregeringen växte fram ur den tyska arbetarklassens erfarenheter och går att spåra i en rad beslut av KPD.

- I november 1920 ledde valen i delstaten Sachsen fram till en snäv majoritet för de tre arbetarpartierna, där KPD:s delegater hade en vågmästarroll. KPD vägrade att gå med i en socialdemokratiskt ledd regering. Istället stödde kommunisterna på vissa villkor en SPD-USPD-regering och fortsatte med detta stöd även när dessa villkor inte längre uppfylldes.
- Vid höjdpunkten för debatten om ”offensivteorin” i juli 1921 föreslog SPD-USPD-regeringen i Sachsen skatteförändringar som skulle höja arbetarnas hyror. KPD gick mot denna åtgärd men röstade trots det med socialdemokraterna i parlamentet för att hindra högerpartierna att störta regeringen.
- Senare stödde KPD SPD-USPD-regeringar i delstaterna Thüringen och Brunswick. Under dessa erfarenheter vägrade KPD att ena sig med högerpartierna för att kasta ut regeringen och försökte istället gå mot reaktionära åtgärder från regeringen med hjälp av självständiga arbetaraktioner.
- Efter utförliga diskussioner med KPD:s ledare rekommenderade EKKI den 9 oktober att det tyska partiet skulle utlova stöd för en arbetarregering på villkor att den bestämt skulle agera för att beväpna proletariatet och genomföra konfiskatorisk beskattning av de kapitalistiska egendomarna (”konfiskering av verkliga värden”). KPD tillämpade denna ståndpunkt under den tyska regeringskris som bröt ut den 22 december, men gick inte så långt att de förklarade sig beredda att gå med i en sådan regering.
- Efter att de tyska ledarna och Radek hade haft överläggningar med Lenin förkunnade KPD:s ledning den 8 december att ”kampanjen för en enhetsfront måste få sitt politiska uttryck i en socialistisk arbetarregering som bör ställas mot en koalitionsregering [med borgerliga partier]”. KPD började utnyttja alla sätt för att gynna bildandet av en sådan regering, ”och även gå med i en sådan regering om det fanns garantier för att den kommer att agera för att försvara arbetarnas intressen och krav mot borgarklassen, såsom konfiskering av verkliga värden, åtal mot Kapps brottslingar, frisläppande av fängslade revolutionära arbetare, och så vidare”.⁴⁷

Diskussioner inom bolsjevikpartiets ledning

När Zinovjev två år senare erinrade sig diskussionen om enhetsfronten i Kominterns ledning, sa

⁴⁷ Reisberg, *op cit*, s 296-297.

han: ”I själva verket hade även jag farhågor då. Det var mycket som inte var helt klart... Det var en svår övergång och vi gick igenom en intensiv intern strid.”⁴⁸

Det finns inga dokument över hur de bolsjevikiska ledarna kom överens. Men i slutet av november 1921 föreslog Zinovjev, Radek och Bucharin bolsjevikpartiets politbyrå att det ryska partiet skulle stöda en utvidgning av den tyska politiken med enade aktioner till Komintern i sin helhet. Byråns motion skrevs av Lenin och stödde denna linje och gav också Bucharin i uppgift att utförligt beskriva bolsjevikernas erfarenheter före 1917 av block med det mensjevikiska partiet. Ett stycke på en hel sida om detta ämne finns med i EKKI:s resolution om enhetsfronten som antogs senare denna månad. Stycket gav inte upphov till särskilt stora diskussioner och bolsjevikernas erfarenheter under revolutionsåret 1917 blev till största delen utforskade.⁴⁹

Bolsjevikledarna fortsatte diskussionen vid en partikonferens som inleddes den 19 december. Enligt den ryska historikern Alexander Watlin fanns det tydliga skillnader i vad man betonade. Zinovjev och Bucharin presenterade enhetsfrontspolitiken som något kortsiktigt och underströk dess roll för att avslöja de socialdemokratiska partierna. Trotskij, däremot, varnade för ”fatalistiska uppfattningar” att Europa genomgick den slutgiltiga upptakten inför upprättandet av arbetarnas makt. I Watlins sammanfattning av diskussionen är det påfallande att det inte finns minsta antydning om att sovjetstatens speciella diplomatiska eller politiska behov var någon faktor för att motivera bolsjevikernas stöd för enhetsfrontspolitiken. Istället var de bolsjevikiska ledarnas uppmärksamhet inriktad på framtidsutsikterna för arbetarnas kamp utanför Ryssland.⁵⁰

Komintern antar enhetsfrontspolitiken

Den 4 december 1921 rekommenderade en rapport från Zinovjev till EKKI att man skulle anta enhetsfronten som Kominterns politik, med hänvisning både till de positiva erfarenheter som kommunistpartierna haft av initiativ till enade aktioner och den utbredda längtan efter enhet bland arbetarna. Debatten var framförallt anmärkningsvärd genom den diskussion som ägde rum mellan Radek (”ja”) och Bucharin (”nej”) om övergångskrav skulle tas med i Kominterns program. Kommittén röstade för att förbereda enhetsfronter utifrån dessa linjer, som presenterades för ett senare möte den 18 december.⁵¹

Teserna bar kännetecken från Zinovjevs tänkande och motiverade enhetsfronten på grundval av den aktuella konjunkturen – ”en egendomlig övergångsetapp” – som präglades av en förvärrad kapitalistisk ekonomisk kris, en sväng åt vänster bland massorna och ”en spontan... strävan till enhet” bland arbetarna. Teserna föreslog att de kommunistiska partierna skulle ”sträva... [att] genomföra en möjligast bred och fullständig enighet i dessa massors *praktiska aktion*” och ”[ta] initiativet i denna fråga”. Parollen om arbetarregering fick stöd, men bara för Tyskland. KPD:s erfarenheter av att driva fram enade aktioner omnämndes inte. Teserna slog fast att ”kommunisterna foga sig efter *aktionens principer*”, men också att de ”obetingat bevara rätt och möjlighet att... uttala sin mening utan undantag om alla arbetarklassens organisationers politik”, inklusive medan en aktion pågick.⁵²

48 *Protokoll des Vierten Kongresses...*, s 12-13.

49 Se Lenin, *CW*, bd 42, s 367 (politbyråns beslut); Lenin, *CW*, bd 36, s 552-554 (brevet till Bucharin); *Den proletära enhetsfronten*, på marxistarkiv.se, s 10-11 (EKKI om bolsjevikernas historia).

50 Alexander Watlin, ”Die Geburt der Einheitsfronttaktik: Die Russischen Dimension”, i *Die Komintern 1919-1929: Historische Studien*, Decaton, 1993, s 48.

51 *Die Tätigkeit der Exekutive und des Präsidiums des E.K. Der Kommunistischen Internationale vom 13. Juli bis 1. Februar 1922*, Verlag der Kommunistischen Internationale, 1922, s 301-319. Debatten om övergångskrav fortsatte vid den fjärde världskongressen i november 1922, där det beslutades att de skulle tas med i ett framtida Komintern-program.

52 *Kominterns fjärde kongress*, på marxistarkiv.se, s 19-25.

Utmaningen från fascismen

Under diskussionen om enhetsfronten nämndes knappt den framväxande fasciströrelsen som då terroriserade och krossade arbetarorganisationer över hela Italien. Frågan kom dock upp vid EKKI:s möte den 4 december. Som svar till den italienska delegaten Egidio Gennari, som hade påstått att det inte fanns någon objektiv grund för enhetsfrontspolitiken i hans land, sa Bucharin:

I ett land där fascister skjuter ner arbetarna, där hela landet står i brand, är bara existensen av fascistiska organisationer nog för oss att säga till arbetarna: "Låt oss enas för att slå ner detta slödder".⁵³

Bucharins förslag föll inte i god jord. Under ledning av Amadeo Bordiga vidhöll de italienska kommunisterna sin uppfattning att kommunisterna borde göra motstånd mot fascisterna på egen hand utan allianser med arbetare utanför sina led. När arbetare spontant bildade antifascistiska kampgrupper gick kommunisterna mot dem. Stycket om Italien i EKKI:s resolution om enhetsfronten den 18 december nämnde inte fascismen och hyllade det italienska kommunistpartiet för dess tillämpning av en politik som de i själva verket var emot.

Bucharin tog återigen upp diskussionen den 24 januari 1922, och skrev därefter ett brev längs samma linjer till det italienska partiet.⁵⁴ Men det skedde ingen uppföljning från EKKI:s sida och det italienska kommunistpartiets underlåtenhet att genomföra ett antifascistiskt motstånd bidrog till Mussolinis seger i november 1922. Vid den fjärde världskongressen som samlades senare samma månad fördes inte behovet av en antifascistisk enhetsfront på tal av det italienska kommunistpartiet, inte av EKKI, utan av kommunister från Tyskland, Tjeckoslovakien, Österrike och Schweiz, som såg till att deras ståndpunkt antogs när kongressen avslutades.

Anti-imperialistisk enhet

EKKI:s diskussion om enhetsfronten koncentrerade sig på Europa och USA och tog inte upp uppgifterna i den koloniala världen. Men en parallell process, som byggde på arbetet om koloniernas frigörelse under den andra kongressen och Baku-kongressen liksom praktiska erfarenheter speciellt i det nuvarande Indonesien, ledde fram till sammankallandet i Moskva den 21 januari 1922 av den Första kongressen för arbetarna i Fjärran östern, med 136 delegater från tio länder. Med vid kongressen fanns gästdelegater från Guomindang, en borgerligt ledd nationellt revolutionär rörelse i Kina. G I Safarov, en rysk kommunist som företrädde EKKI, presenterade kärnan i Kominterns politik för enhet under den nationellt revolutionära kampen för Guomindangs delegater:

Vi stöder och kommer att fortsätta att stöda er kamp i så måtto som det handlar om ett nationalistiskt och demokratiskt uppror för nationell frigörelse. Men på samma gång ska vi självständigt utföra vårt kommunistiska arbete att organisera Kinas proletära och halvproletära massor.⁵⁵

Den anti-imperialistiska enhetsfronten inlemdes i Kominterns övergripande politik vid den fjärde kongressen i november-december 1922.

Internationell debatt och stadfästade

Kominterns nya enhetsfrontspolitik stötte på betydligt mer motstånd i medlemspartierna än vad den hade gjort under den inledande diskussionen i EKKI. En av de oftast uttryckta invändningarna var

53 *Die Tätigkeit der Exekutive...*, s 317-318.

54 *Ibid*, s 393-394; Tom Behan, *The Resistible Rise of Benito Mussolini*, Bookmarks, 2003, s 107-108.

55 *The First Congress of the Toilers of the Far East*, Hammersmith Books, 1970, s 193-194. För en rapport från 1922 om erfarenheterna i Indonesien, som i viss mån fungerade som modell för Kominterns ingripande i Kina, se *Communism and Pan-Islamism* på www.marxists.org.

att enhetsfronten borde byggas ”underifrån” istället för ”uppifrån” – det vill säga att de socialdemokratiska arbetarna borde rekryteras direkt till kommunistiska kampanjer utan att rådfråga deras organisationer. EKKI:s ledare svarade att det var just på grund av att det var omöjligt att skapa en verklig enhet på det sättet som det var nödvändigt att formellt vända sig till den socialdemokratiska ledningen. I ett brev till KPD från 10 januari 1922 betonade EKKI behovet att klargöra för massorna ”att vi är beredda att sitta ner tillsammans med socialdemokraterna trots alla deras skamliga handlingar”.⁵⁶

När ett utvidgat möte med EKKI sammanträdde i Moskva mellan 24 februari och 4 mars 1922 var enhetsfronten den viktigaste frågan på dagordningen. Etthundra fem delegater från 36 länder deltog. Bland de fem mest inflytelserika Komintern-sektionerna utanför Ryssland var de franska och italienska partierna mot enhetsfrontspolitiken och den norska majoriteten ansåg att den inte kunde tillämpas i deras land. I Tjeckoslovakien och Tyskland var betydande minoriteter mot politiken. Åsikterna var lika delade i de mindre partierna.

Sedan antagandet av enhetsfrontspolitiken i december hade två viktiga utvecklingar ändrat ramarna för diskussionen. För det första hade den centristiska Wienunionen i januari utfärdat en appell till de Andra och Tredje internationalerna att förena sig med den i en internationell konferens för att dryfta den ekonomiska situationen i Europa och arbetarnas försvarskamp mot reaktionen. För det andra hade ententeländerna den 6 januari inbjudit Sovjetryssland att delta vid en stor internationell konferens som skulle mötas den 8 mars i Genua, Italien, för att diskutera den ekonomiska förhållandena i Europa och speciellt relationerna mellan Ryssland och de kapitalistiska länderna.

För Komintern skulle den föreslagna konferensen för världens arbetare kunna skapa ett enat alternativ mot de kapitalistiska angrepp på arbetarna och Sovjetrepubliken som ententeländerna tänkte verka för under konferensen i Genua. Enhetsfrontspolitiken hade nu ett allt överskuggande viktigt mål. Det var vid denna tidpunkt – och inte som en del hävdar vid tiden för Kronstadtopproret och den begynnande svälten i Ryssland 1921 – som sovjetstatens omedelbara diplomatiska intressen under flera månader sammanföll med en politik i Komintern.

Motståndare till enhetsfrontspolitiken utanför Komintern utnyttjade detta faktum, och påstod att den nya politiken påtvingades arbetarna i väst för att tjäna den sovjetiska diplomatins snäva intressen. Denna beskyllning hördes också under debatterna vid EKKI-konferensen. De bolsjevikiska ledarna protesterade ilsket och sa att sovjetstatens intressen var identiska med arbetarnas intressen i väst. Det handlade inte om någon ”uppföring”. ”Ofta”, sa Zinovjev, ”säger kamrater uppriktigt, ’Vi måste rädda Sovjetrepubliken!’ Kamrater, rädda inte oss, rädda er själva. Rädda ert lands arbetarklass.”

Vid konferensens avslutning antogs enhetsfrontspolitiken med 46 röster mot tio.⁵⁷ EKKI gjorde inget försök att tvinga medlemspartierna att tillämpa denna politik. Men med hjälp av en rad diskussioner och erfarenheter i de nationella sektionerna accepterades enhetsfrontspolitiken alltmer. Vid den fjärde världskongressen i november-december 1922 koncentrerades debatten till hur, inte om, den skulle tillämpas.

I och med stalinismens uppkomst i mitten av 1920-talet gick Komintern in i en nedgångsperiod, där den politik för enade arbetarkamrater som hade utvecklats under dess fem första år förvrängdes och till sist övergavs. Icke desto mindre har den kommunistiska rörelsens idéer och erfarenheter på Lenins tid för att utforma arbetarnas enhet i handling levt vidare för att utgöra en del av den socialistiska rörelsens arv idag.

⁵⁶ *Den proletära enhetsfronten*, på marxistarkiv.se, s 29-30; *Die Tätigkeit der Exekutive...*, s 384.

⁵⁷ Protokoll från konferensen finns i *Die Taktik der Kommunistischen...* [Delar av det finns på svenska i *Debatt om enhetspolitiken*, på marxistarkiv.se – öa.]

Ett fönster till Lenins Komintern

Historien om hur enhetsfrontspolitiken utvecklades ger en inblick i hur den Kommunistiska internationalen fungerade på Lenins tid, och den tillbakavisar påståendena att världsrörelsen leddes från toppen och neråt eller manipulerades av det ryska partiet. Denna historia visar också att enhetsfronten inte bara uppfattades som ett försvarsverktyg mot kapitalisternas angrepp utan som ett verktyg för att hjälpa till att smida fram den enhet som krävs för att uppnå arbetarnas styre.

Det finns flera utmärkande kännetecken hos denna process:

- Enhetsfrontspolitiken hade sitt ursprung i de massiva arbetarstriderna i det kapitalistiska Europa och i de proletära gräsrotternas längtan efter enhet i handling.
- Det ultravänsteristiska motståndet mot politiken uppstod under samma strider, och återspeglade många revolutionära kämpars otålighet och oerfarenhet.
- Dessa två politiska linjer kodifierades och utvecklades främst av de partier som var direkt indragna i de största antikapitalistiska striderna: för enhetsfrontspolitiken – det tyska partiet; för det ultravänsteristiska alternativet – de ungerska emigranterna, den tyska vänsteroppositionen och det italienska partiet.
- Medlemmarna i Kominterns centrala ledning, inklusive de bolsjeviker som utsetts till den, skilde sig åt i sina svar, vissa var mer sympatiskt inställda till enhetsfrontsinitiativen, andra mer kritiska.
- Kominterns exekutivkommitté svarade ibland inkonsekvent och (under upptakten till marsaktionen 1921) destruktivt, och spelade ibland en framsynt och oundgänglig roll (inför beslutet om enhetsfronten i december 1921).
- Trots alla dessa motsättningar fungerade internationalens internationella diskussionsmekanismer och internationella möten som en konstruktiv arena för att utbyta erfarenheter. Trots brister och felaktiga bedömningar kunde den kommunistiska rörelsen i sin helhet gå framåt och längre än den förståelse som var och en av dess delar kunde ha uppnått på egen hand.

Internationalismens möjligheter

För 50 år sedan skrev en amerikansk kommunistledare, Jim Cannon, att ”de revolutionära nationella partierna i varje enskilt land [under årtiondena efter Första världskriget] varit tvungna att hoppas på den ryska revolutionen och dess verkliga ledare. Det var där teorierna fanns.”⁵⁸

Rätt uppfattat finns det en stor sanning i detta uttalande. Den ryska revolutionens erfarenheter var i sig själva inte en tillräcklig grund för en världsrörelse. Man måste tillgodogöra sig och förstå lärdomarna från kampen i hela världen under de förhållanden som rådde efter kriget. De ledande bolsjevikerna ledde denna process, men de skaffade sig inte kunskap genom självakttagelser utan genom att lyssna och tillgodogöra sig nya idéer. Under processen delade de insikter, osäkerheter, tokerier och splittringar som fanns inom världsrörelsens olika delar. Strategin och taktiken uppstod genom ett samspel mellan levande krafter i och utanför sovjetrepublikerna.

Kominterns verksamhet på enhetsfrontens område kännetecknades av många oklarheter och missstag. Ledningen i Moskva var ofta obeslutsam, splittrad eller helt enkelt fel ute. Ändå var inflytandet från basmedlemmarna starkt nog och de demokratiska strukturerna tillräckligt välfungerande för att internationalen skulle hitta vägen framåt. Komintern lyckades utveckla en förståelse som införlivade de olika nationella sektionernas erfarenheter, inklusive de som deras minoritetsströmningar gjort. Dess ledning lyckades bortse från tidigare strategier, övervinna sina egna motsättningar och svara

⁵⁸ James P Cannon, *The First Five Years of American Communism: Report of a Participant*, Lyle Stuart, 1962, s 333.

på sin arbetarbas' initiativ och behov. Förvisso hade den process som Komintern använde för att utveckla politiken sina brister. Men utan Komintern skulle det inte ha funnits någon process alls. Det var internationalen som förde samman erfarenheter och nytänkande, ledarskap och bas, och geografisk bredd – de faktorer som behövs för att utveckla en politik.

Ståndpunkterna om enhetsfronten som smiddes fram under Kominterns första tre år är även under vår tids helt annorlunda omständigheter en av de viktigaste grundstenarna för de aktioner för revolutionär förändring som de sociala och politiska rörelserna genomför. Dessutom vittnar den process med hjälp av vilken enhetsfrontspolitiken uppstod om de möjligheter som fanns då och finns än idag för en internationell arbetarinternational att bidra till mänsklighetens befrielsekamp.